ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ Ι

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

ΤΜΗΜΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ

1.Λαμπριανίδης, Λ. (2012). Οικονομική γεωγραφία: Στοιχεία θεωρίας και εμπειρικά παραδείγματα. Αθήνα: εκδόσεις Πατάκη.
2. McCann, P. (2016). Αστική και περιφερειακή οικονομική (2η έκδοση). Αθήνα: Κριτική.
3.Κόνσολας Ι. Ν. (1997). Σύγχρονη Περιφερειακή Οικονομική Πολιτική, Αθήνα: εκδόσεις Παπαζήση.
4.Πετράκος, Γ. και Ψυχάρης, Γ. (2016). Περιφερειακή ανάπτυξη στην Ελλάδα (2η έκδοση). Αθήνα: Κριτική. Κωδικός Βιβλίου στον Εύδοξο 59367800

Γιατί ο χώρος έχει σημασία;

- Η οικονομική επιστήμη μελετά τις αγορές, αλλά συχνά ξεχνά πού βρίσκονται.
- Ο χώρος δημιουργεί, καταστρέφει τον πλούτο ή δεν επιδρά καθόλου;
- Γεωγραφία όχι με την έννοια των βουνών και των ποταμών.
- Γιατί κάποιες περιοχές / χώρες είναι πλούσιες, ενώ άλλες φτωχότερες;

Το παράδοξο των γεωγραφικών ανισοτήτων

Αν οι νόμοι της προσφοράς και της ζήτησης λειτουργούν παντού με τον ίδιο τρόπο, γιατί ορισμένες περιοχές βιώνουν συνεχώς ανάπτυξη, ενώ άλλες ερημώνουν;

Το κεφάλαιο και οι άνθρωποι μετακινούνται προς συγκεκριμένα χωρικά σημεία; Ποιοι είναι οι παράγοντες που τους κινητοποιούν;

Η πορεία μιας επιχείρησης εξαρτάται μόνο από το πόσο καλό είναι το προϊόν της ή και από το που ιδρύθηκε και λειτουργεί;

Είναι εξίσου εύκολο να είσαι επιχειρηματίας σε κάθε περιοχή του πλανήτη;

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ

Η λανθασμένη προσέγγιση της Οικονομίας σε ένα «Σημείο»

Οφείλουμε να μην αντιμετωπίζουμε την οικονομία ως ένα απλό "σημείο" χωρίς γεωγραφικές διαστάσεις.
Η παραγωγή και η κατανάλωση δεν συμβαίνουν ακαριαία στο ίδιο ακριβώς γεωγραφικό σημείο.
Η γη δεν πρέπει να θεωρείται μόνο ως συντελεστής παραγωγής (π.χ. στρέμματα), όχι να γίνεται αντιληπτή ως απόσταση ή τοποθεσία.
Στα κλασικά υποδείγματα (Solow), ο χώρος αγνοήθηκε για να απλοποιηθούν τα μαθηματικά. Αυτή η απλοποίηση όμως (Αρχή της απλότητας) απομάκρυνε την οικονομική επιστήμη από την πραγματικότητα.

Η υπόθεση του "Wonderland"

Τα παραδοσιακά μοντέλα υποθέτουν μια «ομοιόμορφη πεδιάδα».
Απόλυτα επίπεδος χώρος, χωρίς φυσικά εμπόδια (βουνά, ρέματα).
Ίση γονιμότητα εδάφους παντού.
Ομοιόμορφη κατανομή πληθυσμού και πόρων.
Το πρόβλημα είναι ότι στον πραγματικό κόσμο, η γεωγραφία είναι γεμάτη ανομοιομορφίες.

Με την ίδια λογική, ο πραγματικός οικονομικός χάρτης δεν είναι ομαλός, αλλά έχει έντονες κορυφές (πλούσιες μητροπόλεις) και βαθιά φαράγγια (υποανάπτυκτη επαρχία).

Η ουτοπία του μηδενικού κόστους μεταφοράς

Η ανεδαφική υπόθεση της «ακαριαίας» κίνησης.
Στην θεωρία του τέλειου ανταγωνισμού, τα αγαθά μετακινούνται από τον παραγωγό στον καταναλωτή με μηδενικό κόστος.
Η απόσταση δεν κοστίζει ούτε σε χρήμα ούτε σε χρόνο.

Στην πραγματικότητα, το κόστος μεταφοράς λειτουργεί ως φυσικός δασμός που προστατεύει τοπικές επιχειρήσεις.

Αν όμως το κόστος μεταφοράς ήταν μηδέν, γιατί να μην παράγεται όλο το γάλα της Ευρώπης σε μία μόνο τεράστια φάρμα στην Ολλανδία και να στέλνεται καθημερινά στην Ελλάδα;

Ο χώρος ανατρέπει τον τέλειο ανταγωνισμό

Χώρος σημαίνει στην πράξη μονοπωλιακή ισχύς.
Μόλις εισάγουμε την μεταβλητή της απόστασης, το υπόδειγμα του τέλειου ανταγωνισμού καταρρέει.
Κάθε επιχείρηση αποκτά ένα «τοπικό μονοπώλιο» λόγω εγγύτητας στους πελάτες της.
Ο καταναλωτής δεν επιλέγει πάντα το φθηνότερο προϊόν, αλλά το πλησιέστερο, συνυπολογίζοντας το κόστος μετακίνησης.
Δεν πάμε στο φθηνότερο βενζινάδικο της χώρας, πάμε σε αυτό που είναι φθηνό και σχετικά κοντά μας.
Ο χώρος διαφοροποιεί το προϊόν.
Η ένταση των οικονομικών αλληλεπιδράσεων (εμπόριο, επενδύσεις, μετακινήσεις) μειώνεται όσο αυξάνεται η γεωγραφική απόσταση.

Ορισμός οικονομικής περιφέρειας

Ως περιφέρεια στην Οικονομική επιστήμη δεν θεωρούμαι απλά μια γεωγραφική έκταση.
Είναι ένα ανοικτό υποσύστημα της εθνικής οικονομίας.

Χαρακτηρίζεται από εσωτερική συνοχή και εξωτερική διαφοροποίηση.

Αποτελεί έναν ζωντανό οικονομικό οργανισμό, όπου οι τοπικές επιχειρήσεις και οι εργαζόμενοι συνδέονται στενά μεταξύ τους.

Φυσικά, επηρεάζεται συνεχώς από τις αποφάσεις της κεντρικής διοίκησης.

Η ομοιογενής περιφέρεια

Μία περιφέρεια χαρακτηρίζεται ομοιογενής όταν παρουσιάζει μερικά κοινά χαρακτηριστικά.
Βασίζεται στην εσωτερική ομοιότητα συγκεκριμένων μεταβλητών.

Παραδείγματα οικονομικής ομοιογένειας: Μια ζώνη όπου το 60% του πληθυσμού απασχολείται στην αγροτική παραγωγή (π.χ. κάμπος Θεσσαλίας) ή μια περιοχή με ομοιόμορφα χαμηλό κατά κεφαλήν εισόδημα.
Παραδείγματα φυσικής ομοιογένειας: Μια ορεινή ή νησιωτική περιφέρεια.

Η ομοιογένεια βοηθά στην αναγνώριση κοινών προβλημάτων και ευκαιριών.

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ

Η πολική περιφέρεια

Αυτό ο τύπος περιφέρειας, δεν βασίζεται στην ομοιογένεια, αλλά στην αλληλεξάρτηση.

Οργανώνεται γύρω από ένα κεντρικό σημείο (πυρήνας / πόλος) που ασκεί έλξη στην γύρω περιοχή (ενδοχώρα).

Χαρακτηριστικά γνωρίσματα είναι οι καθημερινές μαζικές μετακινήσεις εργαζομένων και οι ροές εμπορευμάτων.

Η Αθήνα και τα προάστιά της δεν είναι ομοιογενή (άλλη η οικονομική δομή της Κηφισιάς, άλλη του Περιστερίου), αλλά λειτουργικά αποτελούν μία ενιαία περιφέρεια, καθώς οι άνθρωποι μετακινούνται καθημερινά για εργασία.

Η διοικητική περιφέρεια

Η διοικητική περιφέρεια ορίζεται από πολιτικές και θεσμικές αποφάσεις του κράτους.

Σκοπός είναι η άσκηση περιφερειακής πολιτικής, η συλλογή στατιστικών στοιχείων και η πληρωμή φόρων ή η κατανομή κονδυλίων.

Παράδειγμα αποτελούν οι 13 περιφέρειες της Ελλάδας (Πρόγραμμα Καλλικράτης).

Οι διοικητικές περιφέρειες είναι απαραίτητες για την γραφειοκρατία και την διαχείριση προγραμμάτων (π.χ. ΕΣΠΑ).

Η ευρωπαϊκή ταξινόμηση NUTS

Το Σύστημα NUTS είναι η γλώσσα της Eurostat. (Nomenclature of Territorial Units for Statistics).

Αποτελεί ενιαίο σύστημα της ΕΕ για τον διαχωρισμό των περιοχών.

NUTS 0 27 κράτη μέλη
NUTS I μεγάλες περιφέρειες (3-7 εκ. κάτοικοι)
NUTS II μικρότερες περιφέρειες (0,8-3 εκ.)
NUTS III μικρές περιφέρειες (150-800.000)

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ

Η διαφορά εθνικής και περιφερειακής οικονομικής ανάλυσης

Οι εθνικές οικονομίες ελέγχουν (εν μέρει) τα σύνορά τους, έχουν δικό τους νόμισμα και κεντρική τράπεζα.

Οι περιφερειακές οικονομίες είναι απόλυτα ανοικτές. Μηδενικοί δασμοί και εμπόδια στις εμπορικές ροές με άλλες περιφέρειες.

Υψηλή κινητικότητα εργασίας και κεφαλαίου.

Κοινή νομισματική και δημοσιονομική πολιτική. Δεν μπορούν να υποτιμήσουν το "νόμισμά" τους για να γίνουν ανταγωνιστικές.

Αν μια περιφέρεια (π.χ. η Ήπειρος) αντιμετωπίζει οικονομική κρίση, δεν μπορεί να τυπώσει χρήμα ούτε να βάλει δασμούς στα προϊόντα της Αττικής. Πρέπει να προσαρμοστεί, π.χ. μέσω της μετανάστευσης.

Αττική vs Υπόλοιπη Ελλάδα

Η Αττική καταλαμβάνει μόλις το ~3% της έκτασης της χώρας.

Συγκεντρώνει όμως σχεδόν το 45% του ΑΕΠ και περίπου το 40% του συνολικού πληθυσμού.

Αυτή η ακραία ανισορροπία δημιουργεί μια οικονομία "δύο ταχυτήτων", όπου το κέντρο υπερθερμαίνεται και η επαρχία αποδυναμώνεται.

Πρόκειται για ένα από τα πιο έντονα παραδείγματα οικονομικού και πληθυσμιακού υδροκεφαλισμού στην Ευρώπη.

Αίτια συγκεντρωτισμού στην Αττική

Στην Ελλάδα υπάρχει διαχρονικά ένα έντονα συγκεντρωτικό πολιτικό και διοικητικό σύστημα. Όλες οι αποφάσεις λαμβάνονται στην Αθήνα.

Επιπρόσθετα, η γεωγραφική θέση του Πειραιά ως πύλης εισόδου του διεθνούς εμπορίου παίζει σημαντικό ρόλο.

Ιστορική υστέρηση των υποδομών στην επαρχία. Μέχρι πρόσφατα, οι οδικοί άξονες ήταν ανεπαρκείς.

Το φαινόμενο της "αυτοτροφοδοτούμενης" αγοράς. Οι επιχειρήσεις πάνε εκεί που είναι οι πελάτες, και οι πελάτες πάνε εκεί που είναι οι θέσεις εργασίας.

Η συγκέντρωση δεν έγινε τυχαία, δεν είναι φυσικό φαινόμενο, αλλά ακολούθησε μια ιστορική και οικονομική λογική, η οποία τώρα είναι πολύ δύσκολο να αναστραφεί.

Συνέπειες ελληνικής χωρικής ασυμμετρίας

Για το κέντρο, αύξηση του κόστους ζωής (στέγασης), περιβαλλοντική υποβάθμιση (αρνητικές εξωτερικές οικονομίες), απώλεια παραγωγικού χρόνου, άγχος και προβλήματα υγείας.

Για την περιφέρεια: δημογραφική γήρανση, "διαρροή εγκεφάλων" (brain drain) προς το κέντρο, υποβάθμιση των τοπικών υπηρεσιών (υγεία, εκπαίδευση).

Η υδροκεφαλική ανάπτυξη βλάπτει τελικά και τους δύο. Η Αθήνα υποφέρει από την υπερβολική πίεση και η επαρχία από την ερήμωση.

Mega Regions

Τα Mega Regions είναι δίκτυα μητροπόλεων που συγχωνεύονται φυσικά και οικονομικά, δημιουργώντας γιγαντιαίες αγορές.
Συχνά, ξεπερνούν σε οικονομική ισχύ ολόκληρα κράτη.
Η παγκόσμια οικονομία δεν είναι πλέον ένας ανταγωνισμός μεταξύ χωρών, αλλά ένας ανταγωνισμός μεταξύ μεγάλων περιφερειακών δικτύων.
Ξεπερνούν την έννοια της μεμονωμένης πόλης, καθώς βασίζονται σε κοινές υποδομές (π.χ. τρένα υψηλής ταχύτητας) και ενιαίες αγορές εργασίας.
Λειτουργούν ως μαγνήτες για τις ξένες άμεσες επενδύσεις, την καινοτομία και το κορυφαίο ανθρώπινο δυναμικό του πλανήτη.

Παραδείγματα Mega Regions

- BosWash (ΗΠΑ): Ο άξονας από την Βοστώνη, τη Νέα Υόρκη, την Φιλαδέλφεια έως την Ουάσινγκτον (πάνω από 50 εκατ. πληθυσμός).
- Blue Banana (Ευρώπη): Η καμπύλη που ξεκινά από το Μάντσεστερ, περνά από το Λονδίνο, τις χώρες της Μπενελούξ, τη Δυτική Γερμανία και καταλήγει στο Μιλάνο. Αποτελεί την ιστορική και οικονομική καρδιά της Ευρώπης, συγκεντρώνοντας την βαριά βιομηχανία και τα χρηματοπιστωτικά κέντρα.
- Pearl River Delta (Κίνα): Το δίκτυο Χονγκ Κονγκ - Σενζέν - Γκουανγκτζού.

Όταν το κράτος δαπανά πόρους για να στηρίξει μια οικονομικά αδύναμη και απομακρυσμένη περιφέρεια, μειώνει την εθνική οικονομική αποτελεσματικότητα προς όφελος της κοινωνικής δικαιοσύνης; Ή μήπως η περιφερειακή ισορροπία βοηθά μακροπρόθεσμα και το κέντρο;

Αποτελεσματικότητα vs Ισότητα (Efficiency vs Equity). Αυτό αποτελεί το θεμελιώδες δίλημμα της περιφερειακής πολιτικής.